

3 ways of neosemantisation: 1) semantic word-formation within the already known lexical unit; 2) hidden borrowing – a new meaning borrowed in the same form from the same or another prototype from the same or another language, 3) reuse the same word-formation model for a new concept (creating an existing form for a new meaning).

Depending on the answer to the question of the source and method of forming neosemantism, in the structure of a formally known word, its status can be defined as 1) a new hidden borrowing, 2) a new meaning of a multi-meaning word, or 3) a new homonym. All types of neosemantisation are means of replenishing the nominative resources of the modern Ukrainian language, providing the necessary designations for new cognitive and communicative needs of Ukrainian society.

Reflections on this material convey the importance of the problems that arise in this connection to ensure the necessary balance between the international and national constituents of the lexicon, its openness to the processes of globalization and European integration, while preserving the national identity, national and cultural specifics of language conceptualization, categorization and profiling of the world.

УДК 81'37

Олена Тодор

ПАРОНІМИ ТА ОМОНІМИ В ПОЛІТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

У статті розглянуто питання важливості розрізнення паронімів та омонімів у політологічних текстах. Омонімія та паронімія виникають у результаті інтралінгвальних (семантичних, фонетичних) та екстралінгвальних (мовні запозичення) процесів. Звукова близькість політологічних термінів (у паронімах), однаковість звучання омонімів створюють проблеми у спілкуванні, можуть призводити до двозначності у тлумаченні або перекладі, спричиняють невмотивовані взаємозаміни цих слів. Омонімія як лексико-семантичне явище є небажаною для конкретної терміносистеми.

Ключові слова: пароніми, омоніми, політологічна терміносистема, культура фахової мови.

The article deals with the importance of paronyms and homonyms in political terminological system. Homonymy and paronymy arise

from intralingual (semantic, phonetic) and extra-linguistic (borrowing) processes. The sound proximity of political terminology in paronymy, the uniformity of sounding in homonymy create communication problems, can lead to ambiguity in interpretation or translation, and cause averted interchange of these words. Homonymy as a lexical-semantic phenomenon is undesirable for any terminology system. Only inter-system homonymy is allowed.

Key words: *paronyms, homonyms, political terminological system, culture of specialist language.*

Процеси українського термінотворення потребують постійної уваги, професійної оцінки, творчого підходу до точності висловлення думки. Сучасна політологія як одна з важливих для суспільства сфер діяльності людини і фундаментальна наука потребує сучасної, системно виструнченої термінології. Проте в мовній практиці натрапляємо на випадки частого звукового зближення слів-термінів, що утруднюють професійне спілкування. Мова про явища паронімії, омонімії, синонімії в українській політологічній терміносистемі. Співпраця лінгвістів та спеціалістів-практиків (політологів, політтехнологів, політичних аналітиків, піар-менеджерів) має виявляти лакуни небажаних фактів слововживання, враховувати особливості національного термінотворення, зміст терміна, специфіку його функціонування.

На думку вчених, у сучасному світі в результаті розвитку науки і техніки 90 відсотків нових слів, які з'являються в мові, є термінами. Швидкий розвиток нових дисциплін, модернізація термінологічного фонду породжує потребу творення нових лексичних одиниць. В умовах «термінологічного буму» перед спеціалістами постає завдання всебічного аналізу спеціальної лексики. І насамперед – з погляду нормативності.

В українському термінознавстві терміни розглядають як елементи загальнолітературного словникового складу і як одиниці наукового стилю. Тому актуальною є думка, що нормативність терміна має двоїсту природу: він має відповідати і нормам літературної мови, і термінологічним

вимогам. На сьогодні зміст поняття «мовна норма в термінології» чітко не визначений як в українській, так і в зарубіжній мовознавчій науці. Мовознавці ставлять до терміна близько 10 вимог, і майже кожен термінолог наголошує на його нормативності. Проте норма термінологічних одиниць має свої особливості, зумовлені більшою стабільністю й інформаційною насиченістю термінів порівняно зі словами літературної мови.

У термінології норму розуміють, з одного боку, як нормативність форми терміна, а з іншого – як нормативність його змісту. Отже, нормативний аспект у термінології пов'язаний із мовною правильністю утворення і вживання термінів, адже без цього не можна забезпечити загальну повноцінність як окремого терміна, так і всієї терміносистеми. Крім того, це є однією з засад адекватного розуміння терміна, його перекладу, правопису та вживання у професійній сфері.

У широкому розумінні мовною нормою в термінології вважають правильність утворення і вживання термінів. Термінологія будь-якої науки формується на ґрунті національної літературної мови – мови внормованої і впорядкованої. Серед питань професійної мовної культури нашу увагу привертають приклади паронімічних та омонімічних відношень у політологічній терміносистемі.

Паронімія – явище, суміжне з омонімією. З омонімами пароніми близькі як слова різного семантичного плану, але які мають часткову подібність за звуковим оформленням. Пароніми ближчі не до власне лексичних омонімів, а до фонетичних (*демократія* (народовладдя) – *тимократія* (форма правління, за якої державна влада перебуває у привілейованої меншини, що володіє високим майновим цензом, є однією з форм олігархії).

Сплутування термінів у паронімічних парах можна пояснити не лише схожістю їх звучання, але й їхньою значеннєвою близькістю, недостатнім знанням змісту одного чи кількох слів, некомпетентністю мовця у тій сфері діяльності, звідки взято слово. Наприклад, *меритократія* – «влада гідних» (принцип управління, згідно з яким керівні

посади повинні обіймати найздібніші люди, незалежно від їхнього соціального або економічного походження) і *мілітократія* – «влада військових, військова диктатура»; *елітаризм* (концепція поділу суспільства на еліти і маси) і *егалітаризм* (концепція, що пропонує створення суспільства з рівними можливостями управління і доступу до матеріальних благ); *монополістичний* (стос. монополістів) і *монопольний* (стос. монополії).

Пароніми-запозичення можуть бути **спільнокореневими**, наприклад: *лібералізм* (політична ідеологія, що виходить із положення про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства) і *лібертаризм* (позиція, що обстоює крайній індивідуалізм та повну свободу особистості у державному, соціальному та економічному житті, його називають анархізмом з капіталістичними принципами); *автономія* (форма самоуправління частини території держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення) і *автономність* (відносна незалежність політичних інститутів); *гегемонія* (панівне становище певного суспільного угруповання) і *гегемонізм* (претензія певної соціальної групи, класу, політичної партії, держави на керівну роль у суспільному процесі). Серед термінів розрізняємо **різнокореневі** утворення, наприклад: *апартеїд* (політика расової сегрегації, дискримінації, що проводилася урядом ПАР у ХХ ст.) і *апатрид* (особа без громадянства).

Щоб запобігти неправильному вживанню термінів-паронімів, варто враховувати значення питомих та запозичених словотвірних елементів (коренів, префіксів, суфіксів, префіксоїдів, суфіксоїдів). Напр., *мілітаризм* (політика озброєння і підготовки до війни) і *мілітократія* (влада військових); *глобалізм* (сукупність поглядів на глобалізацію, які полягають у позитивній оцінці її) і *глобалізація* (процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції); *біпартизм* (двопартійна система) і *біпатризм* (подвійне громадянство); *виборці* (громадяни, які мають право головувати на виборах) і *виборники* (члени колегії виборників у США, які виконують роль трансляторів

голосів виборців, на чому ґрунтується обрання президента США).

Паронімія в термінології й загальноживаній лексиці має спільні риси. Звичайно виокремлюють **зовнішньосистемну паронімію**, коли одне найменування паронімічного ряду належить до терміносистеми, а друге є загальноживаним словом або терміном іншої галузі: *люстрація* (заборона функціонерам високого рангу усунутої від влади в країні політичної партії протягом певного часу обіймати посади в держапараті, обиратися в представницькі органи, бути суддями) та *ілюстрація*, і **внутрішньосистемну паронімію**: *політика* (загальний напрямок, характер діяльності держави, певного класу, політичної партії) – *політія* (найправильніша форма держави, за Аристотелем, в умовах якої більшість керує в інтересах загального блага, поєднання найкращих рис аристократії і демократії) – *політологія* (наука про політику).

Омонімія у політологічній термінології у своїх основних виявах суттєво не відрізняється від подібних явищ у лексико-семантичній системі сучасної української мови, хоча має й свої особливості. Як правило, омоніми можуть поєднувати лексеми з різних терміносистем. Наприклад, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови (2001) подано: *радикал*: 1. Представник деяких політичних партій, який вимагає проведення демократичних реформ із збереженням буржуазного ладу. 2. Прихильник крайніх заходів, рішучих дій і *радикал* 1. Математичний знак на позначення добування кореня. 2. Стійка група атомів у молекулі, яка у процесі хімічних перетворень переходить без змін з однієї сполуки в іншу (с. 1195); *конфронтація*: 1. Протиборство, протиставлення соціальних систем, класових інтересів, ідейно-політичних принципів. 2. *юрид.* Очна ставка зі свідками протилежної сторони (с. 570). Для розуміння явища омонімії в політологічній термінології необхідно розглянути питання про причини і шляхи її виникнення. Звертаємо увагу на такі групи лексичних омонімів:

1. Омоніми, що виникли в результаті: а) випадкового звукового збігу неспоріднених слів: *страпа* (вища міра покарання) і *страпа* (прошарок суспільства); б) унаслідок розподілу значень багатозначного слова: *аспірант* (особа, що готується до наукової діяльності при виші або науководослідному інституті) і *країна-аспірант* (від англ. aspirant country – країна, що має прагнення до вступу в альянс (НАТО); *обструкція* (дія, демонстративно спрямована на зрив якогось заходу, різновид протесту) і *мед.* перешкода, закриття, утруднення прохідності (легенева, сечова).

2. Омоніми, запозичені з різних мов: *ліга* (фр.) – організація (Ліга арабських держав) і *ліга* (італ.) – нотний знак, *дієта* (грец.) – режим харчування і *дієта* (нім. Diät) – утримання, що його одержують депутати деяких капіталістичних країн, наприклад, у Бундестагу.

У політологічній термінології зрідка натрапляємо на міжсистемні омофони (*анемія* (мед.) – недокрів'я і *аномія* (політ.) – морально-психологічний стан індивідуальної та колективної свідомості, який характеризується байдужістю до перебігу політичних подій у країні) і омографи: *актор* (виконавець ролей у театрі і кіно) і *актор* (учасник світової політики (індивід чи колектив), який може впливати на процеси, що відбуваються у світі, наприклад: *Держава є головним політичним актором на ниві політики і провідним соціальним актором у суспільстві*). Первинне джерело утворення – латинська мова, де actor – виконавець, звідти через французьку мову астеур потрапило до царини мистецтва.

У термінологічних словниках омоніми фіксують рідко ще й через те, що в них не оприявлені загальноновживані й термінологічні значення, названі співзвучними словами, а в терміносистемі політології взагалі не фіксують внутрішньосистемних омонімів.

Омоніми є у всіх функціональних стилях, але лише в художньому їх використовують зі стилістичною метою. Серед вимог до наукового стилю, у межах якого і перебуває терміносистема політології, – точність контексту, тому омоніми в ньому не виконують стилістичних функцій.

Отже, омонімія виникає у результаті інтралінгвальних (семантичних, фонетичних) та екстралінгвальних (запозичення) процесів. Звукова близькість політологічних термінів-паронімів, однакове звучання омонімів створюють проблеми у спілкуванні, можуть призводити до двозначності у тлумаченні або перекладі термінів. Омонімія як лексико-семантичне явище є небажаною для конкретної терміносистеми. Припустимою вважають лише міжсистемну омонімію. Порушення лексичних норм, як і відхилення від інших норм, може стати перешкодою для фахового спілкування в певній галузі, призвести до спотворення змісту висловлювання.

Такі важливі питання мовної культури, як точність слововживання, дотримання норм, чистота мови, межі вживання в ній запозичень, ступінь засвоєння і поширення запозичених слів, правильність добору термінів, пов'язані зі знанням змісту, відчуттям специфіки форми слова.

Статтю отримано 14.12.2017

Olena Todor

PARONYMS AND HOMONYMS IN THE POLITICAL TERMINOLOGY SYSTEM

Contemporary political science as one of the most important for the society spheres of human activity and fundamental science requires systematically arranged terminology. However, in the language practice, we encounter cases of frequent sound convergence of words-terms. It difficult to communicate professionally.

The article deals with the importance of distinguishing paronyms and homonyms in the political terminology system. Homonymy and paronymy arise from intralingual (semantic, phonetic) and extralinguistic (borrowing) processes. The sound proximity of political terminology in paronymy, the uniformity of sounding in homonymy create communication problems, can lead to ambiguity in interpretation or translation, and cause averted interchange of these words. Homonymy as a lexical-semantic phenomenon is undesirable for any terminology system. Only inter-system homonymy is allowed.

Violations of lexical norms, as well as deviations from other norms, may become an obstacle to professional communication in a particular industry, lead to distortion of the content of the statement.

The article analyzes the causes and ways of the emergence of paronymy and homonymy. The classification of paronyms is presented. They are divided into common-root (liberalism – libertarianism, hegemony – hegemonism) and multi-root (apartheid – stateless, meritocracy – militocracy). Also distinguish external system paronymy (lustration – illustration) and intra-system (politics – politia).

For understanding the phenomenon of homonymy in political science terminology, the article deals with the causes and ways of its occurrence. For example, homonyms may arise as a result of a random coincidence of unrelated words (stratum) and as a result of the distribution of values of a multivalued word (obstruction). Also, homonyms can come from other languages (league, diet). In the political terminology system there are no intra-system homonyms, only inter-system ones are recorded.

УДК 811. 161. 2'373. 46

Ніна Яценко

КОРУПЦІЯ: ТЕРМІН І ПОНЯТТЯ

*У статті розглянуто вживання терміна **корупція** в сучасній українській мовній практиці. Проаналізовано розвиток семантики терміна в тлумачних, галузевих словниках, у чинних нормативно-правових актах України, монографічних дослідженнях. Вказано синонімічний ряд терміна **корупція**, підкреслено національну специфіку реалізації словотвірних моделей у сучасному українському мовному просторі.*

Ключові слова: термін, мовна практика, загальномовний словник, юридичний словник, хабарництво, корупційний, корумпований, корумпованість, антикорупційний.

*The paper examines the term **corruption** use in the modern Ukrainian language practice. The development of the semantic of the term in general and specialized dictionaries, current normative legal acts of Ukraine, monographic researches is analyzed. The synonymic row of the term corruption is specified, the national specific of the word-building patterns is highlighted.*

Key words: term, language practice, dictionary, law dictionary, bribery, corrupt, corruptness, anti-corruption.